Dei natura inducit, audiatur iterum s. Thomas: « Quidquid in Deo est, est sua essentia; et ideo totum est aeternum, et increatum, et necessarium; sed tamen effectus, qui ex Eius operatione procedit, non necessario procedit, quia procedit ab operatione, secundum quod est a voluntate, et ideo producit effectum secundum libertatem voluntatis [1] ». Falsam autem omnino esse cousinianam notionem creationis, a s. Augustino docemur. « Creatura, sanctus Doctor ait, ita esse dicitur ex Deo, ut non ex Eius natura facta sit. Ex Illo enim propterea dicitur, quia Ipsum auctorem habet, ut sit: non ita, ut ab Illo nata sit, vel processerit; sed ab Illo creata, condita, facta sit [2] ». Atque inde ita concludit: « Quapropter creaturam universam neque consubstantialem Deo, neque coaeternam fas est dicere, aut credere [3] ».

252. His, qualiacumque sint, philosophiae elementis finem statuentes, illud s. Bonaventurae, quod ipsorum indolem, nostrumque in iis pertractandis consilium perstringit, memoramus: « Scientia ista valet ad Fidei introductionem, et introductae provectionem, et provectae defensionem, et defensae confirmationem [4] ».

VOLVMINIS SECVNDI

FINIS

---

[1] *In lib. I Sent.*, Dist. XLIII, q. II, a.1 ad 3. Et *ibid.* ad 2: « Sicut voluntas, et essentia, et sapientia in Deo idem sunt re, sed ratione distinguuntur; ita etiam distinguuntur et operationes secundum rationes diversorum attributorum, quamvis sit una tantum ipsius operatio, quae est sua essentia. Et ideo, quia creatio rerum, quamvis sit operatio essentiae Eius, non tamen in quantum solum est essentia, sed etiam in quantum est sapientia, et voluntas; ideo sequitur conditionem scientiae, et voluntatis, et quia voluntas libera est, ideo dicitur Deus ex libertate voluntatis res facere, et non ex naturae necessitate ».

[2] *De Anim., et eius orig.*, lib. II, c. 3, n. 5. Et alibi: Non de seipso, hoc est, de sua natura, atque substantia genuit, sed de nihilo, hoc est, de nulla re fecit haec Deus. Cf *De natura boni contr. Manich.* c. XXVII.

[3] *Lib. imperf. de Gen. ad litt.*, c. I, n. 2.

[4] *In lib. III Sent.*, Dist. XXXV, dub. 2.

INDEX

CAPITVM ET ARTICVLORVM

SECVNDI VOLVMINIS

ONTOLOGIA

Prolegomena . . . . PAG. 3

CAPVT I. — De ente absolute spectato

ART. I. *De notione entis, et de eius distinctione in possibile, et reale* . . . . » 4
ART. II. *De notione nihili* . . . . » 6
ART. III. *Quaedam adnotantur circa originem notionum entis, et non entis* . . . . » 6
ART. IV. *Principium, quod ex notione entis dimanat, exponitur.* » 10

CAPVT II. — De entium essentia, existentia, et proprietatibus

ART. I. *Notiones essentiae, existentiae, et proprietatum declarantur* . . . . » 13
ART. II. *Lockii et Giobertii error circa cognitionem essentiae rerum refutatur* . . . . » 13
ART. III. *Nonnullae quaestiones ad notionem essentiae magis magisque declarandam valde utiles solvuntur* . . . » 15

CAPVT III. — De proprietatibus omnium entium communibus, et primum de unitate

ART. I. *Ea exponuntur, quae proprie ad unitatem spectant* . » 18
ART. II. *De identitate, et distinctione* . . . . » 19
ART. III. *De entium diversitate, similitudine, et aequalitate.* . » 22
ART. IV. *De entium oppositione* . . . . » 24

CAPVT IV. — De veritate entium

ART. I. *Explicantur nonnullae notiones circa veritatem* . . » 25
ART. II. *Omne ens esse verum ostenditur* . . . . » 27
ART. III. *Utrum una sit tantum veritas, an plures* . . . . . » 28

CAPVT V. — De bonitate entium

ART. I. *Quid sit bonitas, et quomodo ea sit proprietas entis, explicatur* . . . . » 29
ART. II. *Nonnullae theoriae circa malum explicantur* . . . » 31
ART. III. *De pulcritudine* . . . . » 34

CAPVT VI. — De categoriis in universum spectatis

ART. I. *Quomodo ens sit principium categoriarum* . . . PAG. 37
ART. II. *Quomodo ens per categorias dividatur* . . . . . » 38

CAPVT VII. — De categoriis speciatim consideratis, et in primis de substantia

ART. I. *Notio substantiae declaratur* . . . . » 40
ART. II. *Definitiones substantiae a nonnullis Philosophis traditae exploduntur* . . . . » 41
ART. III. *Sententia s. Thomae circa principium, ex quo substantia fit individua, exponitur, et probatur* . . . . . » 44
ART. IV. *De discrimine inter substantiam completam, et incompletam* . . . . » 47
ART. V. *Notiones suppositi, et personae declarantur* . . . . » 48
ART. VI. *Nonnullae absurdae opiniones circa notionem personae refelluntur* . . . . » 50
ART. VII. *Exsolvuntur nonnullae quaestiones circa notiones suppositi, et personae* . . . . » 51
ART. VIII. *De accidente* . . . . » 52

CAPVT VIII. — De secunda, tertia, et quarta categoria

ART. I. *De quantitate* . . . . » 55
ART. II. *De categoria relationis* . . . . » 57
ART. III. *De categoria qualitatis* . . . . » 58

CAPVT IX. — De actione, et passione

ART. I. *Explicatur modus, quo actio, et passio inter categorias recensentur* . . . . » 59
ART. II. *De discrimine inter actionem immanentem et transeuntem* . . . . » 60
ART. III. *De notione causae generatim consideratae* . . . . » 62
ART. IV. *De causarum variis speciebus* . . . . » 63
ART. V. *Quomodo causa efficiens prior effectu sit, explicatur* . » 65
ART. VI. *De vi obiectiva causae efficientis, et de principio causalitatis* . . . . « 66
ART. VII. *Refutatur Occasionalismus* . . . . » 68
ART. VIII. *De diversis causae efficientis speciebus* . . . . » 70

CAPVT X. — De septima categoria, quae dicitur « ubi »

ART. I. *Notiones ubi, et loci declarantur* . . . . » 73
ART. II. *De spatio, et primum sententiae Philosophorum, qui vacuum admittunt, refutantur* . . . . » 75
ART. III. *Refelluntur aliae Philosophorum opiniones circa naturam spatii* . . . . » 77
ART. IV. *Vera sententia circa naturam spatii adstruitur* . . . » 78

CAPVT XI. — De octava categoria quae dicitur « quando »

ART. I. *Quid sibi velit categoria* quando, *explicatur* . . . PAG. 79
ART. II. *Opiniones Gassendi, Newtoni, Leibnitii, et Kantii circa notionem temporis reiiciuntur* . . . . . . » 80
ART. III. *Sententia Scholasticorum exponitur, et propugnatur* . » 82

CAPVT XII. — De duabus postremis categoriis, nempe de situ, et habitu

ART. I. *De situ* . . . . » 84
ART. II. *De habitu* . . . . » 85

COSMOLOGIA

Introductio . . . . » 86

CAPVT I. — Quaenam sint principia constitutiva corporis, investigatur

ART. I. *Systema atomicum, seu mechanicum de elementis corporum exponitur, et refellitur* . . . . » 88
ART. II. *De systemate chymico* . . . . » 91
ART. III. *De systemate dynamico* . . . . » 93
ART. IV. *Quomodo secundum Scholasticos quaestio circa principia corpus constituentia spectanda sit, explicatur* . » 96
ART. V. *Systema Aristotelico-scholasticum exponitur* . . . » 97
ART. VI. *Expositi systematis veritas demonstratur* . . . . » 102
ART. VII. *Praecipuis adversariorum obiectionibus satisfit* . . » 104

CAPVT II. — De essentia corporis

ART. I. *Aliquorum Philosophorum sententiae de corporis essentia reiiciuntur* . . . . » 107
ART. II. *Vera sententia circa essentiam corporis adstruitur* . » 110

CAPVT III. — De praecipuis corporum proprietatibus

ART. I. *De extensione* . . . . » 111
ART. II. *De impenetrabilitate corporis* . . . . » 112
ART. III. *De corporum figura* . . . . » 115
ART. IV. *De corporum activitate* . . . . » 116
ART. V. *Quid de proprietatibus corporum primariis, et secundariis sentiendum sit, definitur* . . . . » 118

CAPVT IV. — De vegetabilibus

ART. I. *Vitam plantis inesse demonstratur* . . . . . . » 120
ART. II. *Cuiusnam speciei vita plantarum sit, inquiritur* . . » 123

CAPVT V. — De brutis

ART. I. *Bruta non esse automata demonstratur* . . . . . » 124
ART. II. *Cuiusnam speciei vita brutorum sit, investigatur* . . » 126

ART. III. *Utrum anima brutorum materialis, an immaterialis dicenda sit, inquiritur* . . . . PAG. 130
ART. IV. *Qua ratione anima belluina indivisibilis sit, explicatur.* » 134
ART. V. *De animae brutorum ortu, atque interitu.* . . . . » 136
ART. VI. *Corollarium ex theoriis iam praestitutis deducitur* . » 139

CAPVT VI. — De rerum mundanarum nexu et ordine

ART. I. *Rerum mundanarum colligatio exponitur* . . . . » 141
ART. II. *Leibnitiana lex continuitatis expenditur.* . . . . » 142
ART. III. *De nexibus dynamico, et teleologico rerum mundanarum* » 145
ART. IV. *De ordine naturae, et primum quaedam circa ipsum notiones praestituuntur.* . . . . » 148
ART. V. *Ordinis naturalis existentia, et ordinis supernaturalis possibilitas adstruuntur.* . . . . » 150
ART. VI. *De natura legum physicarum.* . . . . » 151
ART. VII. *De miraculis, et primum de eorum notione, et diversis speciebus* . . . . » 153
ART. VIII. *De miraculorum possibilitate.* . . . . » 156

CAPVT VII. — De mundi origine

ART. I. *Utrum mundus a Deo sit creatus.* . . . . » 159
ART. II. *Philosophi, qui necessitatem creationis ab aeterno asserunt, refutantur.* . . . . » 165
ART. III. *Investigatur, an mundus ab aeterno creari potuerit* . » 168

CAPVT VIII. — De perfectione mundi

ART. I. *Status quaestionis declaratur.* . . . . » 172
ART. II. *Optimismus mundi refellitur.* . . . . » 173

ANTHROPOLOGIA

Introductio. . . . . » 177

CAPVT I. — Quaenam sit animae, et corporis unio in homine inquiritur

ART. I. *Substantialis animae, et corporis unio in homine adstruitur.* . . . . » 177
ART. II. *Nonnulla adversus Philosophos, accidentalem animae, et corporis unionem asserentes, adnotantur.* . . . . » 180

CAPVT II. — Quomodo unio animae cum corpore efficiatur, inquiritur

ART. I. *Doctrina Aristotelico-Scholastica rationis momentis propugnatur* . . . . » 182
ART. II. *Nonnulla circa eamdem theoriam adnotantur.* . . . » 185
ART. III. *Argumenta, quibus Scholasticorum theoria impugnatur, solvuntur* . . . . » 186

ART. IV. *Scotistarum sententia expenditur* . . . . . PAG. 188
ART. V. *Ecclesiae Catholicae doctrina circa unionem animae cum corpore exhibetur* . . . . » 190

CAPVT III. — De consensu inter actiones animae, et motus corporis

ART. I. *De systemate mediatoris plastici.* . . . . » 194
ART. II. *De systemate causarum occasionalium* . . . . . » 195
ART. III. *Doctrina harmoniae praestabilitae confutatur* . . . » 198
ART. IV. *Systema physici influxus, seu causarum efficientium expenditur* . . . . » 200
ART. V. *Mutua animae, corporisque in sese actio secundum Scholasticos explicatur.* . . . . » 202

CAPVT IV. — Animam rationalem esse principium vitae corporis uberius declaratur

ART. I. *Refutatur organicismus.* . . . . » 203
ART. II. *Vitalismus impugnatur, simulque animismus asseritur* » 207
ART. III. *Vitalistarum argumenta refutantur.* . . . . . . » 212

CAPVT V. — De sede animae

ART. I. *Philosophorum diversae opiniones recensentur.* . . » 215
ART. II. *Veritas sententiae Scholasticorum demonstratur* . . » 216
ART. III. *Adversariorum obiectiones diluuntur* . . . . . » 221

CAPVT VI. — De essentia animae humanae

ART. I. *Substantialitas animae contra Sensistas vindicatur* . » 223
ART. II. *Quomodo substantia animae humanae definienda sit, explicatur.* . . . . » 224
ART. III. *Essentiam animae neque in cogitatione, neque in vi cogitandi constitui posse demonstratur* . . . . . » 227

CAPVT VII. — De animae humanae immaterialitate

ART. I. *Quid sibi velit immaterialitas animae explicatur, et quinam eam oppugnent, recensentur.* . . . . . . » 230
ART. II. *Animam humanam simplicem esse demonstratur.* . » 232
ART. III. *Materialismus physiologicus et dynamicus speciatim refellitur.* . . . . » 237
ART. IV. *Materialistarum obiectionibus satisfit* . . . . . » 239
ART. V. *Lockii error ex iam ostensis refellitur* . . . . . » 244
ART. VI. *De animae humanae spiritualitate.* . . . . . . » 245
ART. VII. *Refutatur phrenologismus.* . . . . » 247

CAPVT VIII. — De animae humanae origine

ART. I. *Refutatur hypothesis de unitate primitiva animalis.* » 251
ART. II. *Refellitur emanatismus.* . . . . » 254
ART. III. *Inquiritur, utrum necne anima humana per creationem oriatur* . . . . » 257

ART. IV. *Sententia Rosminii circa animae intellectivae originem reiicitur* . . . . PAG. 261
ART. V. *Animas ante corporis formationem non existere demonstratur* . . . . » 264

CAPVT IX. — De animae humanae immortalitate

ART. I. *Quaedam notiones praemittuntur* . . . . » 268
ART. II. *Animam humanam intrinsece immortalem esse demonstratur* . . . . » 270
ART. III. *Utrum anima ab aliqua causa in nihilum redigi possit* » 274
ART. IV. *Refutantur argumenta contra animae immortalitatem*. » 280
ART. V. *Refutatur metempsychosis* . . . . » 281
ART. VI. *Modus, quo ab hodiernis Pantheistis immortalitas animae explicatur, refellitur* . . . . » 284

THEOLOGIA NATVRALIS

Introductio. . . . . » 286

CAPVT I. — De Dei existentia

ART. I. *Inquiritur, utrum, necne existentia Dei per demonstrationem a nobis cognoscatur* . . . . » 287
ART. II. *De genere argumentorum, quibus Dei existentia est demonstranda* . . . . » 292
ART. III. *Argumenta a posteriori, quibus Dei existentia probatur, exhibentur, et primum ea, quae metaphysica appellantur* . . . . » 294
ART. IV. *Obiectiones adversus allata argumenta exsolvuntur* . » 298
ART. V. *De argumento physico-theologico* . . . . . . » 301
ART. VI. *De argumento morali* . . . . » 305

CAPVT II. — De natura Dei

ART. I. *Dei naturam infinite perfectam esse ostenditur* . . . » 309
ART. II. *Heghelianorum error circa Dei infinitatem refellitur* » 310
ART. III. *Quanam ratione perfectiones creaturarum Deo sint attribuendae* . . . . » 313
ART. IV. *Modus exponitur, quo Dei natura a nobis cognoscitur*. » 314
ART. V. *Quaenam ex Divinis Perfectionibus veluti Essentiam Dei constituens a nobis intelligatur* . . . . . . » 316

CAPVT III. — De attributis Dei, et primum de iis, quae absoluta dicuntur

ART. I. *De simplicitate Dei* . . . . » 317
ART. II. *De immutabilitate, atque aeternitate Dei* . . . . » 325
ART. III. *De immensitate Dei* . . . . » 330
ART. IV. *De scientia Dei* . . . . » 334
ART. V. *De voluntate Dei* . . . . » 343
ART. VI. *De potentia Dei* . . . . » 349

CAPVT IV. — De attributis Dei relativis

ART. I. *Quomodo Deus causa mundi sit, explicatur* . . PAG. 354
ART. II. *De Divina rerum conservatione* . . . . » 358
ART. III. *De concursu Divino* . . . . » 362
ART. IV. *De Providentia Dei* . . . . » 366

CAPVT V. — De unitate Dei

ART. I. *Refutatur Polytheismus* . . . . » 375
ART. II. *Refutatur Manichaeismus* . . . . » 378

CAPVT VI. — De Pantheismo

ART. I. *Pantheistarum placita recensentur* . . . . . . » 388
ART. II. *Pantheismum generatim impetitur* . . . . . . » 393
ART. III. *Quaedam adversus Spinosam, aliosque Pantheistas adnotantur* . . . . » 400

INDICIS VOLVMINIS SECVNDI

FINIS

13467

Nihil obstat
ANTONIVS CAN. D' AMELIO
Censor Theologus

Imprimatur
IOSEPH CAN. MOLINARI
Deputat.